

voje“. Zde se setkáváme i s hlubším pohledem na tzv. „potratovou politiku“ SSSR, která v letech 1920-1936 a od roku 1955 umělé přerušování těhotenství povolovala, zatímco na západě Evropy bylo až do 70. let zakázáno. Toto uvolnění však znamenalo naprostý nezáměr sovětské medicíny o jakoukoli lékařsky sledovanou antikoncepci. Tak se mohlo stát, že např. v roce 1965 se provedlo více než 8 a půl milionu umělých přerušování těhotenství, což představovalo téměř dvojnásobek počtu v tom roce uskutečněných porodů živých dětí. Stejně tak považuje Blum za příklad postojů obyvatelstva SSSR k vlastnímu zdraví epizodu tzv. Gorbačovova „suchého zákona“ v roce 1986. V době jeho platnosti s poklesem spotřeby alkoholu klesl i počet vražd, sebevražd a pracovních úrazů končících smrtí. Podle Blumova názoru sovětská medicína stačila zvládat pouze základní technické problémy svého oboru a neměla nějakou širší koncepci zdravého vývoje populace. O tom by svědčila i nedávná obnova kdysi na konci 20. let přerušené debaty o eugenice a genetickém základu sovětské společnosti, která v dnešním postsovětském Rusku představuje ve srovnání s ostatní Evropou jakýsi anachronismus vědeckých debat mezi dvěma válkami.

Přesto, že se v SSSR už v 60. letech rozvádělo přibližně 35 % manželství, což byla proporce rozvodovosti dosažená v některých západních zemích až za dvacet let, Alain Blum považuje rodinu na většině území bývalého SSSR za hlavního předavatele kulturních a morálních hodnot ze staré předrevoluční společnosti. Blum se domnívá, že rodina v SSSR vytvořila prostředí, v němž jednotlivec mohl nalézt a možná, že dosud i v postsovětské společnosti nalézá ochranu, kterou mu v dostatečné míře neposkytuje stát. Rodiny se v SSSR chovaly podobně jako v ostatní Evropě, když snižovaly počet dětí, které přiváděly na svět. Proto je také velmi těžké souhlasit s těmi, kdo vyčísľují do stamilionů populační ztráty zemí bývalého carského Ruska způsobené vládou socialismu. Nadprůměrně vysoká plodnost obyvatelstva předrevolučního samoděržaví poklesla totiž ne z vůle, ale spíše proti vůli sovětského státu, který se vždy snažil zahladit ztráty způsobené terorem proti vlastnímu obyvatelstvu prosazováním radikálního antimalthusianství, v tehdejší západní Evropě už zastávaného pouze katolickou církví.

Pavla Horská

Our Global Neighbourhood. The report of the commission on global governance

Oxford, Oxford University Press 1995, 437 s.

V souvislosti s loňským 50. výročím vzniku Charty a Organizace spojených národů připravila mezinárodní komise skládající se z 25 významných osobností z oblasti politiky, ekonomie a dalších oborů (mezi nimi bývalého českého ministra zahraničních věcí Jiřího Dienstbiera) větší publikaci se zajímavým názvem *Globální sousedství*. Termín „globální“ se pak v textu mnohokrát opakuje ve vazbě s dalšími pojmy.

Sám pojem „sousedství“ je jistě běžně znám, a to na úrovni vztahů uvnitř různých komunit, ale také vztahů mezi sousedními státy, přičemž se vždy zdůrazňuje jeho kladná stránka. Byl také uveden již v Chartě OSN, ale teprve v této publikaci je rozpracován na úroveň všelidskou a globální. Zároveň se zde zdů-

razňuje jeho komplexní pojetí zahrnující všechny základní problémy života lidstva a cesty k jejich řešení. To úzce souvisí s dalším pojmem „global governance“ uvedeným v podtitulu. Jeho výklad a také překlad je již složitější. Autoři velmi zdůrazňují, že naprosto nejde a nesmí jít o vytváření nějaké globální světovlády, nýbrž o dlouhodobý proces směřující k organizování či řízení vývoje lidstva a řešení jeho problémů v zájmu a za účasti všech národů. Jinak řečeno, aby se správa globálních záležitostí stala věcí všech lidí jako občanů globální společnosti.

Východiskem je současný proces „globalizace“ ve světě a těžiště je v hledání tomu odpovídajících přístupů k řešení existujících a nazrávajících problémů. Na první místo je postaveno globální a komplexní pojetí bezpečnosti. Vychází z toho, že bezpečnost už nemůže – jako tomu bylo až dosud – být chápána pouze jako zajištění jednotlivých států

proti možnému vojenskému napadení ze strany druhých států. S tím vždy souvisely závody ve zbrojení, které po druhé světové válce dospěly až na úroveň jaderných zbraní a k hrozbě jaderné války ohrožující samu existenci lidstva. Rozpad komunistického systému v Sovětském svazu a jeho satelitech a s tím spojený konec studené války přinesl nesporně veliký klad v tom, že hrozba globální jaderné války se podstatně snížila a že došlo i k prvním krokům v omezování jaderných potenciálů Ruska a USA. Zůstává však další úkol: zabránit rozšiřování vlastnictví jaderných zbraní na další státy a zároveň zajistit, aby se takové zbraně nedostaly do rukou extrémistických a teroristických skupin. I když se také poněkud snížilo tempo zbrojení v oblasti konvenčních zbraní, pokračuje jejich vývoz do krizových oblastí světa a podporuje trvání dosavadních ozbrojených konfliktů i vznikání nových.

Nadále navíc trvá rozpor mezi náklady na zbrojení a nedostatkem prostředků pro naléhavé potřeby lidstva v oblasti ekonomické, sociální a ekologické. Tím důležitější je podle autorů usilovat o skutečnou demilitarizaci současného systému států snižováním vojenských potenciálů a omezováním zbrojení na míru opravdu nutnou k zajišťování obranné schopnosti států.

Velká pozornost je v pojetí komplexního a globálního chápání bezpečnosti věnována oblasti ekonomické. Zdůrazňuje se, že globální propojenost světa jak na základě technologického pokroku, tak rozsahu mezinárodních organizací a institucí, mezi nimiž stále větší roli mají transnacionální korporace, zcela přesahuje hranice jednotlivých států, a tedy i dřívější pojetí jejich ekonomické bezpečnosti. Nesporně se zvyšují možnosti, jak zajišťovat globální ekonomickou stabilitu světa, ale nadále je tato stabilita velmi křehká a může snadno být narušena různými ekonomickými konflikty.

Trvalou hrozbou ovšem zůstává propast mezi úrovní průmyslově vyspělých zemí a převážnou částí zemí rozvojových. Až dosud byla běžně formulována jako rozpor mezi Severem a Jihem. Zatím však na jedné straně některé země, a to především v jihovýchodní Asii, již dosáhly vysoké úrovně nejmodernější průmyslové výroby a staly se dravými konkurenty ve světovém obchodě. Proti tomu v některých zemích, a to zvláště v Africe, se jejich hospodář-

ská situace nejen nezlepšila, ale ještě se zhoršila. Jak se uvádí, asi 1,3 miliardy lidí nadále žije v naprosté chudobě a velká část z nich je přímo ohrožena hladem. To spolu s působením etnických a dalších rozporů zesiluje migrační přesuny, které opět vyvolávají další konflikty. Patří sem i rostoucí urbanizace neodpovídající úrovni industrializace mnohých zemí. Především se však potvrzuje, že dosažení pojetí rozvoje těchto zemí naprosto nespĺnilo naděje. I zde je třeba hledat nové způsoby řešení, které opět vyžadují komplexní a globální přístup, aby situace v těchto nejrozsaáhlejších oblastech neohrozila bezpečnost lidstva.

Pojetí globální a komplexní bezpečnosti se plně promítá i do oblasti ekologické. Této problematice je ve světě věnována pozornost již delší dobu, avšak řešení se zatím převážně hledala jen na úrovni jednotlivých států. Zvláště tu trvale působí rozpor mezi slovy a skutečnými činy průmyslově vyspělých zemí. Zaměření na konzumní společnost a tomu odpovídající výroba vede jednak k nadměrnému čerpání zdrojů Země a k jejímu ekologickému zamořování. Za druhé trvá neochota přispívat k řešení ekologických problémů hospodářsky málo vyvinutých zemí. Zde pak narůstají takové jevy, jako je ničení deštyných pralesů v Jižní Americe nebo devastace přírody a rozšiřování pouští v Africe i v jiných regionech, což má nejen dalekosáhlé důsledky pro globální klima, ale i migrační tlaky a z toho vznikající konflikty.

Autoři ovšem uvádějí i nutnost reagovat včas na další hrozby pro bezpečnost lidí a lidstva. Sem až dosud patřila zvláště ideologická konfrontace zdůvodňující studenou válku a závody ve zbrojení. Zánikem Sovětského svazu byl podstatně omezen její globální rozměr a nevystupuje tak nebezpečně v souvislosti s existencí takové komunistické mocnosti, jakou je Čína. Nadále však zůstávají a ještě se nebezpečně vyhrocují takové jevy jako fašismus, nacionalismus, etnické rozpory, náboženský fundamentalismus, a mnohé z nich jsou spojeny s vytvářením extremistických a teroristických skupin. Konec konců patří sem i celkový růst kriminality spojený často s šířením drogové závislosti a obchodem s drogami, který nabývá celosvětového rozsahu. Uváděn je však i vliv televize a dalších masových médií, které

různými způsoby rozněcují sklon k nenávisti a násilí zvláště mezi mladými lidmi.

Proti tomu stavějí autoři nutnost rozvíjení globální etiky. Ta má vycházet z uplatňování a rozšiřování základních hodnot důležitých pro každého člověka a pro lidstvo v globálním měřítku. Patří sem především soubor lidských práv, zvláště pak respektování práva na život od jednotlivce přes všechny další úrovně až po existenci lidstva jako celku. Dále pak svoboda, spravedlnost, rovnoprávnost i rovnost v přístupu k základním potřebám existence člověka, včetně vzdělání a informací. S tím je však spojena aktivní účast a zodpovědnost každého člověka za uskutečňování všech těchto principů a vůbec všeho, co je formulováno jako obecné zájmy – „commons“ – lidstva. V tomto směru by měl vzniknout jakýsi nový, skutečný internacionalismus, sbližující všechny národy a všechny lidi, který při uznávání veškeré diversity lidstva by zachovával a dále rozvíjel všechny základní hodnoty.

V tomto široce pojatém projektu globálního sousedství a governance musí samozřejmě již vzhledem ke svému objektivnímu postavení ve světě nadále plnit svou úlohu Organizace spojených národů. Její vznik spolu s vyhlášením Charty spojených národů byl před padesáti lety spojován s velkými nadějemi. Mnohé z nich se nemohly splnit proto, že ve velmi krátké době bylo lidstvo rozděleno bipolární konfrontací, která také zasáhla OSN a hluboce narušila její činnost. Rozklad komunistického systému a nástup Ruska a dalších postkomunistických zemí k budování demokratického systému sice vytvořil předpoklady pro účinnější rozvíjení činnosti OSN, ale ve světě došlo a dochází k řadě dalších závažných změn, na které by měla OSN reagovat. Autoři *Globálního sousedství* přicházejí s některými velmi závažnými podněty.

Především podtrhují, že je nutné z hlediska dosavadní struktury OSN reagovat na početní růst členských států OSN. Z původních 51 se jejich počet až dosud zvýšil na 185. Všechny tyto členské státy jsou sice formálně rovnoprávně zastoupeny ve Valném shromáždění OSN, avšak, jak autoři zdůrazňují, i nadále hlavní úlohu při řešení nejzávažnějších otázek

světového vývoje má Rada bezpečnosti. V ní pak rozhodující místo má pět stálých členů s právem veta. Proto autoři předkládají návrh, aby počet stálých členů Rady bezpečnosti byl rozšířen o dalších pět, ale tyto státy by neměly právo veta.

Z hlediska již uvedeného pojetí „governing“ předpokládajícího daleko větší účast národů a lidí na řízení globálních záležitostí, je předkládán další návrh na doplnění struktury OSN dvěma orgány. Jedním by mělo být Fórum občanské společnosti, v němž by byly zastoupeny nevládní organizace a instituce vytvářené v jednotlivých zemích i mezinárodně občany. Fórum by se scházelo jednou za rok a podávalo by Valnému shromáždění návrhy směřující k řešení problémů zahrnovaných do pojetí globální a komplexní bezpečnosti. Druhým orgánem by měla být Petiční rada, složená z pěti až sedmi naprosto nezávislých významných osobností, kterým by bylo možno podávat petice upozorňující na případy, kdy globálně pojatá bezpečnost byla hrubě porušena.

Zvláště závažná, jak potvrzuje poslední vývoj, je potřeba nového přístupu k takovým základním principům, jako je suverenita, územní integrita, nevměšování, nezávislost, sebeurčení a další. Všechny tyto principy musí být uplatňovány jak v souladu s vnitřním vývojem v jednotlivých státech, tak s globálními zájmy lidstva a uvedenou globální etikou. A právě zde by se měla výrazněji rozvíjet již zahájená zvýšená aktivita OSN, vedoucí od předcházení konfliktům, přes jejich mírové řešení až po použití intervence jako posledního prostředku, když by došlo k hrubému porušení bezpečnosti národů a lidí.

Jistě mnohé z toho, nač bylo možno z obsahu *Globálního sousedství* jen stručně upozornit, vyznívá příliš obecně a po dosavadních zkušenostech lidstva příliš idealisticky. Jistě také narazí na neschopnost států a vlád překonávat úzké zájmy tak zvané realistické politiky. Tato kniha je však jistě také i podnětem pro společenské vědy, mezi nimi i sociologii. Vždyť pojednává o důležitých otázkách společenského vývoje od úrovně jedince až po úroveň globální společnosti.

Vladimír Soják